

А. М. ЯЦЕНКО

Андрій Миколайович Яценко, кандидат юридичних наук, доцент Харківського національного університету внутрішніх справ

СТРУКТУРА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ НОРМИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Кримінально-правове регулювання являє собою процес і результат упорядкування суспільних відносин, дезорганізованих фактом вчинення злочинного або зовні схожого на нього діяння. За своєю функціональною сутністю таке регулювання – не що інше, як специфічний вплив на свідомість, волю, почуття і поведінку суб'єктів, які опинилися у сфері кримінально-правової політики¹.

Структуру означеного впливу становить не лише кримінальна відповідальність, а й звільнення від кримінальної відповідальності та покарання, примусові заходи медичного та виховного характеру, примусове лікування, заохочення за зусилля, спрямовані на захист особи, суспільства та держави шляхом спричинення шкоди зловмисникам². Крім того, окреме місце серед наведених засобів впливу, згідно із Законами України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб» від 23 травня 2013 р. № 314-VII, та «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» від 18 квітня 2013 р. № 222-VII незабаром займуть і заходи кримінально-правового впливу, що можуть бути застосовані до юридичних осіб, та спеціальна конфіскація³.

Зазначені заходи кримінально-правового характеру знаходять свій зовнішній вияв у відповідній кримінально-правовій нормі. У юридичній літературі, як відомо, немає єдності думок щодо визначення її структурних елементів. Більш того, це питання залишається дискусійним і в загальній теорії права. Подібний висновок можна зробити на підставі аналізу наукових праць відомих вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема Ю. В. Бауліна, Є. В. Благова, І. Е. Звечаровського, М. М. Кропачова, Н. О. Лопашенко, Є. Я. Мотовіловкера, О. В. Наден, А.В. Наумова, В. С. Прохорова, Ю. Є. Пудовочкіна, С. С. Пирвагідова, Р. А. Сабітова, П. В. Хряпінського та ін.

Мета цієї статті полягає в аналізі доктринальних точок зору, що стосуються структурних елементів кримінально-правової норми, і на його підставі формулюванні власних узагальнюючих висновків.

Традиційно до структури будь-якої правової норми відносяться гіпотеза (в якій зазначається, за яких обставин норма вступить у дію), диспозиція (у якій формулюється правило поведінки, права і обов'язки) та санкція (у якій встановлюються заходи державного примусу, що застосовуються при її порушенні)⁴. Відтак, Р. А. Сабітов та А. В. Наумов вважають, що будь-яка правова норма, в тому числі й кримінально-правова, містить у собі три необхідні компоненти: гіпотезу (яка описує умови, за яких поведінка суб'єкта буде мати кримінально-правове значення та можуть настати кримінально-правові наслідки), диспозицію (модель необхідної, дозволеної або забороненої поведінки) і санкцію (що містить вказівку на кримінально-правові наслідки зазначеної у диспозиції поведінки)⁵. П. Л. Фріс підкреслює, що у кримінальному законодавстві гіпотези у своїй більшості включені в диспозиції правових норм, будучи одночасно їх складовими. Загальною гіпотезою для кожної правової норми Особливої частини КК України виступає норма ст. 2 КК України, яка встановлює загальні підстави кримінальної відповідальності⁶. Подібний погляд поділяють і інші науковці⁷.

Натомість, на думку Є. Я. Мотовіловкера, структура правової норми є двоєдиною і складається із гіпотези і диспозиції⁸. У зв'язку з цим деякі науковці стверджують, що і структура кримінально-правової норми складається із гіпотези і диспозиції, яку іноді називають санкцією. Гіпотеза передбачає юридичний факт, що породжує кримінально-правові відносини, а саме: ознаки злочину як підстави кримінальної відповідальності. Диспозиція приписує владні повноваження суду щодо обмеження прав і свобод особи, яка вчинила злочин, тобто щодо покладання на винного кримінальної відповідальності чи звільнення від неї або її пом'якшення. У такому розумінні ознаки і гіпотези, і санкції знаходять своє закріплення не тільки в статтях Особливої частини КК, а й у відповідних статтях Загальної частини⁹. Схожу думку поділяє і Є. В. Благов. Автор зокрема зазначає, що норма кримінального права у своєму бутті єдина. Норма Особливої частини кримінального права діє і застосовується лише у єдності й сукупності із нормами Загальної частини. І навпаки. У світлі цього прихильники двоелементної структури норми кримінального права у принципі не повинні, нібито виправдовуватися, шукаючи специфіку або насильно виводити відсутні елементи норм Загальної частини кримінального законодавства. Таких, як і норм його Особливої частини кримінального законодавства, просто не існує. Приписи ж Загальної частини кримінального законодавства доповнюють зміст відповідних статей його Особливої частини, утворюючи цілісний регулятор суспільних відносин – норму кримінального права. Та водночас не слід вважати, як іноді буває, що «роль гіпотези для норм Особливої частини виконують всі статті Загальної частини КК». Це, безумовно, велике перебільшення. Багато приписів Загальної час-

тини кримінального законодавства належать все ж таки до санкції норми. У зв'язку з цим всі норми кримінального права мають двоелементну структуру: гіпотезу і санкцію¹⁰.

Поділяючи позицію двоєдиної структури кримінально-правової норми, окремі науковці роблять певні уточнення. Так, А. В. Савченко зазначає, що норми Загальної частини КК, зазвичай, складаються з гіпотези та диспозиції, норми Особливої частини КК – із диспозиції та санкції (крім норм-дефініцій («роз'яснювальних»)) і норм про умови звільнення від кримінальної відповідальності за деякі злочини («заохочувальних»)¹¹. Н. О. Лопашенко зауважує, що структура Загальної та Особливої частини КК різна. Статті Загальної частини кримінального закону складаються, як правило, із гіпотези й диспозиції, хоча можуть бути представлені і однією диспозицією, якщо стаття присвячена нормі-принципу; статті Особливої частини – із диспозиції і санкції (за винятком ст. 331 КК РФ), яка, як і статті Загальної частини, включає у себе гіпотезу і диспозицію¹². Нарешті, Є. Ю. Пудовочкін та С. С. Пирвагидов вказують, що структурно норми кримінального права не відрізняються від інших правових норм і включають у себе гіпотезу, диспозицію та санкцію. Разом із тим особливість норм Загальної частини кримінального права полягає у відсутності санкцій; вони включають у себе лише диспозицію, або гіпотезу і диспозицію. Специфіка ж норм Особливої частини кримінального права полягає у тому, що їх структура може бути визначена по-різному, залежно від адресату норми. Так, якщо норма адресована окремій особі, то вона складається із диспозиції і санкції. Якщо норма адресована державним органам, то вона складається із гіпотези і диспозиції¹³.

Висловлюючи своє ставлення до наведених точок зору, зазначимо, що кожна з них заслуговує уваги і має право на існування. Виходячи з цього, у своїх ранніх публікаціях ми, зокрема, поділяли погляди тих науковців, які структуру будь-якої кримінально-правової норми вбачають у її трьох елементах¹⁴. Між тим, сьогодні ми переконані в тому, що відповідь на питання, з яких елементів складається та чи інша кримінально-правова норма, лежить дещо в іншій площині. Приєднання до будь-якої з наведених думок, на жаль, його не вирішує, а лише відкладає на невизначений час. В обґрунтування подібної тези нами покладено твердження відомого теоретика права С. С. Алексєєва. Так, на думку дослідника, говорячи про структуру норми права, необхідно виділяти і розрізняти структуру норми-припису і структуру логічної норми. Логічна норма права у більшості випадків знаходиться в декількох статтях нормативного акта або навіть у статтях різних нормативних юридичних актів. Натомість норма-припис відповідає первинній структурній частині тексту нормативного акта (статті, пункту, абзацу статті тощо). «Дроблення» норми-припису між різними статтями, пунктами статті неможливе. Структура логічної норми виражається у зв'язку таких елементів, які за своєю сукупністю забезпечують державно-владне регулювання суспільних відносин. Відтак, «набір» елементів логічної норми повинен надавати їй змогу бути «автономним», відносно відособленим регулятором. У зв'язку з цим логічна норма включає в себе три основних елементи: гіпотезу, диспозицію, санкцію. Ці елементи умовно можна розташувати за такою схемою: «якщо..., то, а інакше...»¹⁵.

Що стосується структури норми-припису, зазначає далі науковець, то це структура реальних первинних частин правової матерії. Будучи «клітиночками» права, норми-приписи, як і клітини будь-якого єдиного організму, виконують усередині нього різні завдання, різні «операції». Тому триступенева схема, що має істотне значення для характеристики логічних норм, не відповідає структурі реальних, «живих» норм-приписів. Відтак, із врахуванням «спеціалізації» права в юридичній нормі-припису розрізняють два основних елементи: а) гіпотезу та б) диспозицію (санкцію). Автор зауважує, що в загальних регулятивних (правоустановчих) нормах ця частина норми називається диспозицією. В охоронних нормах розглядувана частина норми іменується санкцією. Елементи норми-припису можна умовно відобразити за такою схемою: «якщо..., то...»¹⁶. Таким чином, тільки при паралельній характеристиці і елементів логічної норми (при якій виявляються державно-примусові властивості права), і елементів норм-приписів (при якій з необхідною повнотою розкриваються реальний фактичний зміст кожного з них) забезпечується всебічний аналіз інтелектуально-вольового і юридичного змісту норм. Не потрібно тільки абсолютизувати кожний із вказаних підходів і уявляти двоелементну або трьохелементну схему у виді єдиної і тільки можливої¹⁷.

Тут необхідно, за словами науковця, звернути увагу на своєрідне найменування частин норми у науці кримінального права. Остання вивчає різновиди кримінально-правових норм, що у цілому належать до правоохоронних норм. Криміналісти вже давно розрізняють у кримінально-правових нормах Особливої частини тільки два елементи: умови дії норми і санкції. Однак умова (яку із загальнотеоретичних позицій слід було б іменувати «гіпотезою») називається у кримінальному праві «диспозицією», тобто так, як у правоустановчих нормах називаються правові наслідки. Вказаний різнобій у термінології створює певні незручності. Але все ж таки у найменуваннях, прийнятих в науці кримінального права, є й певний сенс: тут відображається зв'язок, що існує між правоустановчими і охоронними нормами. У самій умові кримінально-правової норми у прихованому (знятому) виді міститься вказівка і на те правило, і на ту заборону, порушення якої приводить дану охоронну норму у дію. Тому на відміну від найменувань, прийнятих стосовно інших норм, умова тут може називатися і «диспозицією»¹⁸. Отже, на думку дослідника, структура норми-припису Загальної частини кримінального права складається із гіпотези та диспозиції, у той час як структура норми-припису Особливої частини кримінального права – із диспозиції і санкції, а не із гіпотези та санкції, на чому наполягають окремі науковці (Є. В. Благов, Ю. В. Баулін, О. В. Наден). Уявляється, що такий підхід заслуговує підтримки і якоїсь принципової шкоди від цього немає.

Враховуючи вищенаведене, зазначимо, що каральні заходи кримінально-правового характеру, знаходячи свій зовнішній вираз у ст.ст. 51–64, 65–73 КК України, якщо їх розглядати із позиції норм-приписів, за

структурою складаються із гіпотези та диспозиції. Наприклад, гіпотеза норми-припису, передбаченого, зокрема, ч. 5 ст. 53 КК України, полягає, по-перше, у факті несплати штрафу у розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та відсутності підстав для розстрочки його виплати, а, по-друге, у факті несплати штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, призначеного як основне покарання, та відсутності підстав для розстрочки його виплати. Диспозицією є у першому варіанті заміна несплаченої суми штрафу покаранням у виді громадських робіт із розрахунку одна година громадських робіт за один установлений законодавством неоподаткований мінімум доходів громадян або виправними роботами із розрахунку один місяць виправних робіт за двадцять установлених законодавством неоподаткованих мінімумів доходів громадян, але на строк не більше двох років, а у другому – заміна несплаченої суми штрафу покаранням у виді позбавлення волі із розрахунку один день позбавлення волі за вісім неоподатковуваних мінімумів доходів громадян у таких межах: 1) від одного до п'яти років позбавлення волі – у випадку призначення штрафу за вчинення злочину середньої тяжкості; 2) від п'яти до десяти років позбавлення волі – у випадку призначення штрафу за вчинення тяжкого злочину; 3) від десяти до двадцяти років позбавлення волі – у випадку призначення штрафу за вчинення особливо тяжкого злочину. Якщо під час розрахунку строку позбавлення волі цей строк становить більше встановлених цією частиною статті меж, суд замінює покарання у виді штрафу покаранням у виді позбавлення волі на максимальний строк, передбачений для злочину відповідної тяжкості цією частиною статті. Подібні характеристики властиві, на наш погляд, і нормі-припису, що передбачена ст. 82 КК України.

Водночас, якщо ч. 5 ст. 53 КК України розглядати з позиції логічної норми права, її гіпотезою є вчинення діяння, яке містить склад злочину, передбаченого КК. Правила, викладені у ч. 5 ст. 53 КК, які до речі є спеціальними, а не загальними правилами призначення покарання, є її диспозицією, а норма, відображена у п. 4 ч. 1, ч. 2 ст. 409 КПК України – її санкцією. Саме з позиції логічної норми права охарактеризована структура подібної норми А. В. Наумовим. Так, автор зазначає, що багато норм Загальної частини КК спрямовані на розв'язання завдань кримінального судочинства, зокрема, на покарання винних у вчиненні злочинів і недопущення засудження невинних. У випадку ж порушення більшості норм Загальної частини ці завдання не будуть розв'язані, що призведе до закриття кримінальної справи або до скасування обвинувального вироку згідно зі ст. 5 або ст. 349 КПК РРФСР. Наприклад, ст. 40 КК РРФСР зобов'язує суд при вчиненні винним декількох злочинів, не за одне з яких він не був засуджений, визначити покарання в межах, встановлених статтею, яка передбачає більш суворе покарання. У випадку порушення цієї вимоги вирок відповідно до п. 4 ст. 342 КПК РРФСР буде скасований. Таким чином, виконання вимог розглядуваної кримінально-правової норми забезпечується примусовою силою держави. Норма, виражена в п. 4 ст. 342 КПК РРФСР і є санкцією норми, що міститься в ст. 40 КК РРФСР. У цьому випадку санкція відповідної кримінально-правової норми має бланкетний характер і повинна іменуватися бланкетною¹⁹.

Хотілося би також звернути увагу і на те, що норми-приписи Загальної та Особливої частини кримінального права за своєю суттю є охоронно-регулятивними або регулятивно-охоронними. Нам імпонує твердження Є. В. Благова, який зазначає, що кримінально-правова норма виявляє свою охоронну природу виключно лише при співвідношенні з нормою, яку вона захищає. Водночас щодо тієї норми, яка, зокрема, забезпечує правильне застосування норми кримінального права, остання виступає як така, що охороняється, тобто є регулятивною. Такою кримінально-правова норма є при зіставленні з кримінально-процесуальними нормами, що регулюють перевірку законності, обґрунтованості й справедливості кримінально-правових рішень (ст. 382, 383 та ін. КПК РФ)²⁰.

Нам близька також позиція А. В. Наумова, який зазначає, що кримінально-правові норми Загальної частини КК мають своє «продовження» у відповідних санкціях статей Особливої частини²¹. Зауважимо лише, що не всі, а окремі норми-приписи, будучи за своїм змістом в основному регулятивними, «знайшовши своє продовження» у відповідній санкції статті Особливої частини КК, стають структурними підрозділами вже охоронної норми-припису. Наприклад, у разі вчинення таємного викрадення чужого майна, передбаченого ч. 1 ст. 185 КК України, гіпотезою або диспозицією цієї норми-припису є факт вчинення кримінального правопорушення як підстави кримінальної відповідальності, а санкцією – кримінальне покарання, що регламентоване ст.ст. 53, 56, 57, 60, 63 КК України. Водночас, навряд чи можна повністю погодитися з Є. В. Благовим та О. В. Наден у тому, що поділ права на «норми Загальної частини» та «норми Особливої частини» є методологічно необґрунтованим, адже не можуть бути самостійними норми, які не здатні ні існувати, ні правильно розумітися, ні діяти, ні застосовуватися одна без іншої²². Норми Загальної та Особливої частини кримінального права дійсно мають нерозривний зв'язок. Однак, як зазначає Н. О. Лопашенко, будь-яка правова галузь, як і вся їх сукупність у державі, характеризується ознакою системності (зокрема, поділу на Загальну та Особливу частину); кримінальне право тут не виняток. Відтак, і одна взята норма, в тому числі, а, можливо, і насамперед, кримінально-правова, не може бути зрозуміла саме по собі, без урахування вказаної ознаки, тобто тих норм, які становлять правову галузь разом з нею²³. Отже, сутність будь-якої кримінально-правової норми не може бути з'ясована без поділу норм на норми Загальної та Особливої частини.

Що стосується структури норм, які є втіленням некаральних заходів кримінально-правового характеру, що, у свою чергу, реалізуються або через кримінальну відповідальність (наприклад, ч. 4, 5 ст. 74, ст.ст. 75, 76, 79, 81, 83, 84, 85–87, п. 2, 3, ст. 93, ст. 96, 96-1, 96-2, 104, 106, 107 КК України), або поза її межами (наприклад, ст.ст. 36–43, 44–47, п. 1 ч. 1 ст. 93, ч. 1, 2 ст. 97, ч. 2 ст. 111, ч. 2 ст. 114), то вона також залежить від наведених позицій. Так, якщо їх розглядати з позиції норм-приписів, за структурою ці норми склада-

ються із гіпотези та диспозиції. Якщо ж їх розглядати із позиції логічної норми права, то вони включають у себе три основних елементи: гіпотезу, диспозицію та санкцію. За своїм змістом вказані норми, так як і перші, теж можуть бути як регулятивними, так і охоронними.

На підставі вищевикладеного вище можна зробити такі висновки: 1) заходи кримінально-правового характеру, будучи реакцією держави на вчинення суспільно небезпечного діяння або кримінального правопорушення чи діяння, зовні на нього схожого, знаходять свій вияв у відповідній кримінально-правовій нормі; 2) при з'ясуванні структури кримінально-правової норми необхідно виділяти і розрізняти структуру норми-припису і структуру логічної норми; лише при паралельній характеристиці і елементів логічної норми, і елементів норм-приписів можна забезпечити всебічний аналіз змісту відповідної кримінально-правової норми; при цьому не слід абсолютизувати кожний із вказаних підходів і уявляти двоелементну або трьохелементну структуру у виді єдиної і тільки можливої; 3) сутність будь-якої кримінально-правової норми не може бути з'ясована без поділу норм на норми Загальної та Особливої частини.

¹ Куц В. М. Деякі аспекти вдосконалення національної кримінально-правової політики / В. М. Куц / Кримінально-правова політика держави: теоретичні та практичні аспекти проблеми: Матеріали міжнародної наукової конференції, Донецьк, 17–18 листопада 2006 р. – Донецьк: ДЮО ЛДУВС, 2006. – С. 48.

² Андрущенко І. М. Звільнення від кримінальної відповідальності за незаконне заволодіння транспортним засобом [Текст] / І. М. Андрущенко // Наше право. – 2004. – № 2 (2 ч.). – С. 61; Куц В. М. Новий погляд на предмет та метод кримінального права [Текст] / В. М. Куц // Наукові записки Харківського економіко-правового університету. – 2004. – № 1. – С. 56–64.

³ Закон України від 23.05.2013 р. № 314-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/314-18> – Заголовок з екрану; Закон України від 18.04.2013 р. № 222-VII «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/222-18>. – Заголовок з екрану.

⁴ Теория государства и права : учебник / О. Ф. Скаун, Н. К. Подберезский. – Х., 1997. – С. 88.

⁵ Сабитов Р. А. Посткриминальное поведение (понятие, регулирование, последствия) / Р. А. Сабитов; под ред. Р. Р. Галиакбарова; МВД СССР; Омск. высш. школа милиции. – Томск: Изд-во Томского ун-та, 1985. – С. 73; Наумов А. В. Применение уголовно-правовых норм (По материалам следственной и прокурорско-судебной практики): учебное пособие / А. В. Наумов. – Волгоград: Высш. следств. школа МВД СССР, 1973. – С. 33–34.

⁶ Фріс П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник для студентів вищих навчальних закладів / П. Л. Фріс. – К.: Атіка, 2004. – С. 23–25.

⁷ Звечаровский И. Э. Уголовно-правовые нормы, поощряющие посткриминальное поведение личности : монограф. / И. Э. Звечаровский. – Иркутск: Изд-во Иркут. ун-та, 1991. – С. 69; Прохоров В. С., Кропачев Н. М., Тарбагаев А. Н. Механизм уголовно-правового регулирования: норма, правоотношение, ответственность : монограф. / В. С. Прохоров, Н. М. Кропачев, А. Н. Тарбагаев. – Красноярск: Изд-во Краснояр. ун-та, 1989. – С. 41–43; Хряпінський П. В. Заохочувальні норми у кримінальному законодавстві України: навчальний посібник / П. В. Хряпінський. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – С. 43–52.

⁸ Мотовиловкер Е. Я. Теория регулятивного и охранительного права : монограф. / Е. Я. Мотовиловкер. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1990. – С. 6.

⁹ Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності: монографія / Ю. В. Баулін. – К.: Атіка, 2004. – С. 25; Наден О. В. Теоретичні основи кримінально-правового регулювання в Україні : монографія / О. В. Наден. – Х.: Право, 2012. – С. 136–137.

¹⁰ Благов Е. В. Применение уголовного права (теория и практика): монография / Е. В. Благов. – СПб.: Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2004. – С. 16, 23.

¹¹ Савченко А. В. Сучасне кримінальне право України : курс лекцій / А. В. Савченко, В. В. Кузнецов, О. Ф. Штанько. – К.: Вид. ПАЛІВОДА А. В., 2005. – С. 30.

¹² Лопашенко Н. А. Введение в уголовное право : учеб. пособ. / Н. А. Лопашенко. – М.: Волтерс Клувер, 2009. – С. 154.

¹³ Пудовочкин Ю. Е., Пирвагидов С. С. Понятие, принципы и источники уголовного права: сравнительно-правовой анализ законодательства России и стран Содружества Независимых Государств : монография / Ю. Е. Пудовочкин, С. С. Пирвагидов. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2003. – С. 38–39.

¹⁴ Куц В. М., Яценко А. М. Примирення учасників кримінально-правового конфлікту (кримінально-правовий аспект) : монографія / В. М. Куц, А. М. Яценко. – Х.: Юрайт, 2013. – С. 70.

¹⁵ Алексеев С. С. Собрание сочинений: в 10 т. – Том 3: Проблемы теории права: курс лекций / С. С. Алексеев. – М.: Статут, 2010. – С. 216, 217–218.

¹⁶ Алексеев С. С. Вказана праця. – С. 220.

¹⁷ Там само. – С. 221–222.

¹⁸ Там само. – С. 220–221.

¹⁹ Наумов А. В. Вказана праця. – С. 32.

²⁰ Благов С. В. Вказана праця. – С. 22.

²¹ Курс российского уголовного права. Общая часть : учебник / Под ред. В. Н. Кудрявцева, А. В. Наумова. – М.: Спарк, 2001. – С. 118.

²² Благов С. В. Вказана праця. – С. 16–17; Наден О. В. Вказана праця. – С. 114.

²³ Лопашенко Н. О. Вказана праця. – С. 17.

Резюме

Яценко А. М. Структура кримінально-правової норми: теоретичний аспект.

У статті аналізуються доктринальні точки зору, що стосуються структурних елементів кримінально-правової норми. На підставі проведеного аналізу зазначається, що при з'ясуванні структури кримінально-правової норми необхідно виділяти і розрізняти структуру норми-припису і структуру логічної норми. Лише при паралельній характеристиці і елементів логічної норми, і елементів норм-приписів можна забезпечити всебічний аналіз змісту відповідної кримінально-правової норми.

Ключові слова: структура кримінально-правової норми, логічна норма права, норма-припис, гіпотеза, диспозиція, санкція.

Резюме

Яценко А. Н. Структура уголовно-правовой нормы: теоретический аспект.

В статье анализируются доктринальные точки зрения, касающиеся структурных элементов уголовно-правовой нормы. На основании проведенного анализа отмечается, что при установлении уголовно-правовой нормы необходимо выделять и различать структуру нормы-предписания и структуру логической нормы. Лишь при параллельной характеристике и элементов логической нормы, и элементов нормы-предписания обеспечивается всесторонний анализ содержания соответствующей уголовно-правовой нормы.

Ключевые слова: структура уголовно-правовой нормы, логическая норма права, норма-предписание, гипотеза, диспозиция, санкция.

Summary

Yashchenko A. The structure of the criminal law rule: the theoretical aspect.

In article the doctrinal points of view which concern structural elements of the criminal law rule are analyzed. It is noted that in summary form all of them can be divided into several groups. So, to the first group looks according to that on the structure the criminal law rule of both General and Special part of Criminal code consist of three structural elements behave: hypotheses, dispositions and sanction. An exception is made by rules-principles in General part of Criminal code. Positions according to which all criminal law rules of the General part structurally consist of a hypothesis and a disposition, and norms of Special part – from a hypothesis and the sanction belong to the second group. Views according to which criminal law rules of the General part of Criminal code structurally consist of a hypothesis and a disposition, and the majority of norms of Special part of Criminal code – from a disposition and the sanction belong to the third group.

Key words: structure of the criminal law rule, logical rule of law, rule instruction, hypothesis, disposition, sanction.

Отримано 18.09.2013